

SALLA PALMI-FELIN

Tietoa myyvät ammatit saarnamateriaaleissa 1215–1350

Tietoa myyvät ammatit ja tiedon myymisen oikeutus nousivat keskiajalla kiivaan keskustelun kohteiksi. Salla Palmi-Felin tarkastelee asianajajien, lääkärien ja opettajien muodostamaa uutta maallista sivistyneistöä erityisesti kerjäläisveljestöjen edustajien näkökulmasta päälähdeaineistonaan rippi-isien ohjekirjat sekä saarnojen apumateriaali.

■ Katolisella kirkolla oli varhaiskeskiajalla selkeä näkemys siitä, mitkä ammatit olivat hyvälle kristitylle sallittuja. Yhteiskunnassa tapahtuva taloudellinen ja sosiaalinen murros pakottivat kirkon edustajat kuitenkin uudistusten eteen monissa suhteissa. Muutosten ja erityisesti yliopistojen kehittymisen myötä syntynyt uusi maallinen sivistyneistö omasi valmiuden haastaa vanhan hierarkkisen yhteiskuntajärjestyksen. Tärkeä roolinsa tässä oli asianajajilla, lääkäreillä ja opettajilla, joista käytän yhteisnimitystä tietoa myyvät ammatit.¹

Tietoa myyvät ammatit ja tiedon myymisen oikeutus nousivat 1200-luvulla ja 1300-luvun alkupuolella kiivaan keskustelun kohteiksi. Tarkasteluni kohteena on erityisesti kerjäläisveljestöjen edustajien näkökulma, ja päälähdeaineistona toimivat rippi-

isien ohjekirjat sekä saarnojen apumateriaali. Kerjäläisveljien eli mendikanttien tuottamiin rippi-isien ohjekirjoihin ja saarnamateriaaleihin perehtyminen on perusteltua, sillä fransiskaanit ja dominikaanit olivat aikakauden tärkeimpiä mielipidevaikuttajia tällä saralla.² Eläessään luostareiden sijaan kiinteästi mukana yhteiskunnassa kerjäläisveljet pystyivät myös havainnoimaan sosioekonomisten muutosten aiheuttamia tarpeita.³ Tämän lähdeaineiston käyttöä tukee myös se, että merkittävä osa aikakauden säilyneistä teksteistä on luonnoltaan uskonnollisia.

Artikkelin alueelliseksi rajaukseksi muodostuu koko läntinen kristikunta, sillä sekä kristinuskon että lähdemateriaalien levineisyyden perusteella voidaan katsoa tutkimustulosten koskevan koko aluetta.⁴ Saarnamateriaaleissa ja rippi-isien ohjekirjoissa pyrittiinkin käsittelemään asioita riittävän yleisellä tasolla, jotta ne olivat käyttökelpoisia koko kristikunnassa. Alueellisista erois-

1. Käsitellen tutkimuksessani nimenomaan yliopistokoulutuksen saaneita ammattilaisia, jotka olivat uusi ryhmä yhteiskunnassa. Opettajista on lähteissä käytetty termejä *magister* ja *doctor*, lääkäreistä *medicus* ja *pbisicus*, asianajajista *advocatus*. Tuomarit jäivät tutkimukseni ulkopuolella, sillä vaikka heidän ammattiryhmällään oli paljon yhteneväisyyksiä esimerkiksi asianajajien kanssa, ei heitä lähdeaineistossa kategorisoida tietoa myyväksi ammattiryhmäksi.

2. Fransiskaanit ja dominikaanit kirjoittivat noin puolet säilyneistä rippi-isien ohjekirjoista, mutta käytännössä heidän näkemystensä painoarvo on vielä suurempi.

3. Odd Langholm (2003) *The Merchant in the Confessional. Trade and Price in the Pre-Reformation Penitential Handbooks*, Leiden; Boston; Brill, 9–10.

4. Tämä tulee ilmi mm. säilyneiden käsikirjoitusten löytymisestä useina kopioina ympäri Eurooppaa.

ta huolimatta uskottiin, että perusongelmat olivat samankaltaisia kaikkialla.⁵

Koska kirkolla oli 1200-luvulla yhteiskunnassa hyvin merkittävä rooli, oli selvää että kirkon piirissä toimivat ajattelijat ottivat kantaa myös työhön ja ammatteihin.⁶ Tästä seuraa se, että kun työ ja ammatit muuttivat 1100-luvulta lähtien voimakkaasti muotoaan, myös kirkon toimijoiden oli huomioitava yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset. Rippi-isien ohjekirjojen tarve kasvoi 1200-luvulla voimakkaasti, kun neljännessä Lateraanikonsiilissa vuonna 1215 määrättiin, että jokaisen kristityn tuli ripittäytyä vähintään kerran vuodessa. Tämä velvollisuus yhdistettynä uusien ammattiryhmien kehittymiseen toi haasteita papistolle ja loi tarpeen ohjekirjojen laatimiselle. Merkittävä 1200-luvun aikana tapahtunut mentaalinen muutos oli myös se, että ihmisen tietoisuus itsestään alkoi liittyä yhä enemmän hänen säätyynsä tai ammattiryhmäänsä, ja rippi-isien ohjekirjat kehittyivät osaltaan vastamaan myös tähän muutokseen. Ohjekirjat tarjoavatkin hyvän näköalan tietyille ammatteille ominaisiin synteihin, sillä niissä lueteltiin synnit, jotka papin tuli kunkin ammattiryhmän edustajan kanssa ottaa puheeksi.⁷ On kuitenkin tärkeää huomioida, että lähteitteni perusteella ei voida tutkia sitä millaisia lakimiehet, opettajat ja lääkärit todellisuudessa olivat, vaan nimenomaan sitä millaisena ohjekirjojen tekijät heidät halusivat esittää ja millaisia odotuksia heihin kohdistui.

Artikkelini kertoo paitsi siitä, millaisena lakimiesten, opettajien ja lääkäreiden ammattiryhmät 1200-luvulla nähtiin, myös aikakaudella koetuista yhteiskunnallisista ja mentaalisisista muutoksista.⁸ Tärkeä taustaroolinsa on myös saarnaamisen ekspansiolle ja kirkon siirtymisellä kansan pariin vastineeksi koetuille muutoksille. Eräs oleellinen tekijä on yhteiskunnan uusien ryhmien arvojen erilaisuus, sillä samalla kun kerjäläisveljet tavoittelivat apostolien esimerkin mukaista elämää köyhyydessä, muualla yhteiskunnassa talouden ja rahan ansaitsemisen arvostus oli ainakin tietyissä piireissä noussut.

Vaikka 1200-luvun yhteiskunnan murros

ja sen vaikutus teologien mielipiteisiin on saanut keskiajantutkimuksen piirissä yhä enemmän huomiota osakseen, ei yksittäisiä ammatteja ole muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta juurikaan tutkittu. Tutkimus onkin keskittynyt pääasiassa kiellettyihin ja paheksuttuihin ammatteihin yleisellä tasolla. Yksittäisistä ammateista eniten huomiota ovat saaneet kauppiat ja koronkiskoajat, joita ovat käsitelleet esimerkiksi Jacques le Goff sekä Odd Langholm. Myös Alexander Murray on tarkastellut tutkimuksissaan kattavasti eri yhteiskunnallisia ryhmiä, ja hänet huomiota ovat saaneet muun muassa aateliset ja talonpojat.⁹

Kirkon suhtautuminen ammatteihin

Vaikka kirkolla oli varhaiskeskiajalla ollut selkeä käsitys siitä, mitkä ammatit olivat hyvälle kristitylle sallittuja, oli kirkon edustajien 1200-luvulle tultaessa suostuttava päivittämään suhtautumistaan työhön ja ammatteihin. Talouselämän ekspansio oli nimittäin tuonut mukanaan uusia ammattiryhmiä, jotka eivät sopeutuneet vanhoihin luokituksiin eri ammattien synnillisyydestä. Näiden uusien ryhmien edustajat eivät suostuneet näkemään työtään sielunsa pelastumisen esteenä. Aiemmin vallalla ollut näkemys eri ammattien oikeutuksesta oli hyvin vanhaa perua, ja perustui muun muassa siihen, että tietyt ammatit olivat olleet kiellettyjä kirkollisen säädyn edustajilta. Näiden toimien negatiivinen kuva heijastui myös maallikoihin. Ammatteja koskeviin mielikuviiin vaikuttivat myös vanhat tabut, joita olivat muun muassa veri, epäpuhtaus ja raha. Varsin monet ammatit olivat myös johdettavissa johonkin seitsemästä pääsyynnistä.¹⁰

Uusien ammattiryhmien edustajat eivät kuuluneet mihinkään aiemman ammattijaottelun luokista, sillä he eivät rukoilleet, taistelleet tai tehneet ruumiillista työtä. He eivät myöskään tuottaneet työllään mitään konkreettista, vaan heidän työvälineinään olivat pääasiassa puhe ja kirjoitus.¹¹ Tästä johtuen suhtautuminen itse työhön nousi yhteiskunnassa keskustelun kohteeksi. Työssä oli pitkään koettu tärkeäksi jonkin luominen Jumalan mallin mukaisesti, ja vain

työn tuotteella oli nähty olevan arvoa, mutta uudessa tilanteessa vanhat ajatusmallit eivät enää toimineet.¹²

Hyväntekeväisyyttä vai palkkatyötä?

Koululaitoksen uudistuminen toi mukanaan muutoksen tiedon statukseen ja aloitti debatin siitä, pitäisikö Jumalalta lahjaksi saadun tiedon olla myytävissä. Keskustelun lähtökohtana oli Matteuksen evankeliumin kymmenennen luvun kahdeksas jae

”Parantakaa sairaita, herättäkää kuolleita, puhdistakaa spitaalisia ja ajakaa pois pahoja henkiä. Lahjaksi olette saaneet, lahjaksi antakaa.”

Tämän Jeesuksen opetuslapsilleen antaman ohjeen pohjalta pääteltiin, että tieto tuli myös jakaa eteenpäin pyyteettä. Jakeissa yhdeksän ja kymmenen todetaan lisäksi

”Älkää varatko vyöhönne kultaa, hopeaa tai kuparia, älkääkään ottako mukaanne laukkua, älkää ylimääräistä paitaa, älkää jalkineita tai sauvaa. Työmies on ruokansa ansainnut.”

Monien muiden mendikanttien tavoin fransiskaani Iohannes de Rupella viittaa teksteissään myös Exoduksen lukuun 31, jossa kerrotaan kuinka Jumala täytti Besalelin hengellään, niin että hänellä on viisautta ja ymmärrystä, tietoa ja taitoa. Tämä käsitettiin siten, että tieto oli peräisin suoraan Jumalalta, eikä näin ollen ihmisen omaisuutta.¹³

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset edellyttivät kuitenkin uuden kannan muodostamista niin sanottujen tietoa myyvien ammattien elannon mahdollistamiseksi. Esimerkiksi opettajien kohdalla tilanne oli muuttunut huomattavasti. Aiemmin koulutuksesta olivat huolehtineet lähinnä papiston edustajat, ja nyt uusissa oppilaitoksissa opettivat ammattiopettajat, jotka tarvitsivat palkkaa elättääkseen itsensä ja perheensä. Opettajien oikeutta saada palkkaa työstään perusteltiin yllä olevalla Matteuksen evankeliumin kohdalla, jossa todetaan työmiehen olevan ateriansa arvoinen. Tämän todettiin tarkoittavan sitä, että opettajakin

työmiehenä oli ansainnut palkan työstään.¹⁴ Paitsi oikeudesta pyytää palkkaa tietonsa myymisestä, keskusteltiin myös oikeudenmukaisen hinnan määrittelystä. Pääperiaatteeksi nähtiin usein se, että ammatinharjoittajan piti tulla työllään toimeen, mutta rikastumiseen ei tullut pyrkiä.¹⁵ Kiista palkan oikeutuksesta koski paitsi opettajia, myös asianajajien ja lääkäreiden ammattiryhmiä. Erityisesti asianajajat saivat lähdemateriaaleissani osakseen kiivasta arvostelua, ja monet näkivät palkkioiden vaatimisen todellisenä uhkana oikeuden toteutumiseksi.

Esimerkiksi dominikaani Guillaume Peyraut sekä fransiskaani Guibert de Tournai ovat sillä linjalla, että asianajajien tuli ottaa köyhien tapaukset ilmaiseksi hoidettavakseen. Kumpikin heistä korostaa erityisesti jo aiemmin esitettyä argumenttia siitä, että asianajajien taidot ovat lahja Jumalalta, ei-

5. Jussi Hanska (1997) *And the Rich Man also died: and He was buried in bell*” *The Social Ethos in Mendicant Sermons*, SHS, 15.

6. Kirkon virallisesta kannasta ei voida puhua vielä ennen Trenton kirkolliskokousta.

7. Jacques Le Goff (1980) *Time, Work and Culture in the Middle Ages*, The University of Chicago Press, 114–115.

8. Tähän sisältyivät muun muassa kansainvälisen kaupan lisääntyminen, voimakas kaupungistuminen sekä jatkuva väestönkasvu. Muutoksen mahdollistivat feodaalirakenteiden murtuminen, ristiretkien mukanaan tuoma kaukokauppa, teknologinen kehitys teollisuudessa ja maataloudessa sekä väestönkasvun mahdollistavat suotuisat ilmasto-olot. Lisäksi rahan ja pääoman rooli kasvoi huomattavasti 1100-luvulta lähtien. Tieteen kannalta oleellinen muutos oli yliopistojen kehittyminen.

9. Ks.mm. Jacques Le Goff (1986) *La bourse et la vie. Economie et religion au Moyen Age*, Hachette, Paris; Odd Langholm (2003) *Odd, The Merchant in the Confessional. Trade and Price in the Pre-Reformation Penitential Handbook*, Brill-Leiden-Boston; Alexander Murray (1978) *Reason and Society in the Middle Ages*, Oxford University Press.

10. Le Goff (1980) 59–61, 115.

11. Lester K. Little (1978) *Religious Poverty and the Profit Economy in the Medieval Europe*, Cornell University Press, New York, 197.

12. Le Goff (1980) 110, 115, 61; Little (1978) 24.

13. Iohannes de Rupella, *Summa de vitis*. Vat.lat. 4293, f. 121r. De exo. xxxi. de Besalel.

14. Le Goff (1980) 120–121.

15. John Gilchrist (1969) *The Church and Economic Activity in the Middle Ages*, St Martin’s Press, New York, 58–59; Virpi Mäkinen (2003) *Keskiajan aatehistoria. Näkökulmia tieteen, taiteen ja yhteiskuntateorioiden kehitykseen 1100–1300-luvuilla*, Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, 181–183.

vätkä näin ollen myytävissä. Matteuksen evankeliumiin (Matt.10:8) vedoten Peyraut toteaa, että ilmaiseksi saatu oli myös annettava ilmaiseksi. Vähäosaisten auttamatta jättäminen oli Guillaume Peyraut'n mukaan rinnastettavissa siihen, jos lääkäri jättää auttamatta köyhää sairasta.¹⁶ Guibert de Tournai toteaa lisäksi että vähäosaisten auttaminen ilmaiseksi tuli nähdä eräänlaisena almujen antamisena.¹⁷ Sama velvollisuus köyhien pyyteettömästi auttamisesta koski myös opettajia ja lääkäreitä, ja opettajienkin tuli kirkon näkemyksen mukaan opettaa köyhimpiä opiskelijoita ilmaiseksi.¹⁸ Esimerkiksi fransiskaani Astesanus de Ast mainitsee, että samoin kuin asianajajien tulee auttaa köyhiä ilmaiseksi, myös lääkäreiden tulee parantaa ja neuvoa köyhiä korvausta pyytämättä.¹⁹

Dominikaani Humbertus Romanslainen puolestaan katsoo erääksi lääkärin ammatin eduksi sen, että ammatti itsessään on hyvä opetus säälistä ja antaa tilaa monille hyvillle töille. Samalla hän myös kritisoi lääkäreitä, jotka vievät kalleuksia perheiltä. Heidän kun tulisi Humbertuksen mukaan hoitaa potilaitaan puhtain mielin ja mahdollisimman pienin kustannuksin, tyytyen vain vaatimattomaan korvaukseen.²⁰ Koska lääkin-tätaito oli jumalallista alkuperää ja Jumala oli luovuttanut sen lääkärin käyttöön, lääkäri myydessään palveluksiaan myy kyseistä Jumalan lahjaa. Toisin sanoen hän oli myymässä jotakin, joka ei ollut hänen omaansa. Vielä raskauttavampaa oli se, että kysymyksessä oli paitsi varkaus myös Jumalan armolahjan ja pelastussuunnitelman muuntaminen henkilökohtaiseksi voitontoittoa.²¹

Monet näistä vaatimuksista perusteltiin viittaamalla Jesajan ensimmäiseen kirjaan (Jes.1:17), jossa käsketään opettelemaan tekemään hyvää, tavoittelemaan oikeudenmukaisuutta, puolustamaan sorrettuja, hankkimaan orvolle oikeutta ja ajamaan lesken asiaa. Lisäksi velvoite köyhien, leskien ja orpojen asioiden ajamisesta löytyy kanonisen oikeuden säädöksistä.²²

Vaatimus siitä, että lääkäreiden, asianajajien ja opettajien tuli tarjota palveluksiaan ilmaiseksi köyhille on mielenkiintoinen sii-

näkin mielessä, että kysymys köyhyyden määrittelystä jää avoimeksi. Kuka oli tarpeeksi köyhä saadakseen ilmaista opetusta, lääkintää tai lainopillista apua?²³

Useimpien näkemysten mukaan asianajajilla, lääkäreillä ja opettajilla näyttäisi olevan oikeus pyytää ainakin jonkinlainen palkkio työstään. Tämä ei kuitenkaan saanut tapahtua tiedon myymisen perusteella, vaan palkkio legitimoitiin neuvoilla, ponnistuksilla ja ajalla, jonka he käyttivät asiakkaansa eteen. Esimerkiksi dominikaani Tuomas Akvinolainen toteaa, että vaikka tieto itsessään on hengellistä, tiedon käyttäminen on yhteydessä ruumiin työskentelyyn. Tästä työstä on sallittua pyytää palkkio samalla perusteella kuin käsityöläisetkin saattoivat pyytää palkkaa työstään.²⁴ Tuomarinakin toiminut Pariisin yliopiston kansleri Pierre

16. Guillaume Peyraut, *Summa ac virtutum et vitiorum*: 'Primum periculum est, cum miserabilibus personis non subvenit, quibus tenetur ex lege Dei subvenire.'; 'Subvenite oppresso, etc. sicut medicus pauperi infirmo potens subvenire, et non subveniens, homicida illius iudicatur: ita advocatus quasi aufert rem suam pauperi homini, quum non conferuat eam, quum possit.'; 'Decimum periculum est simoniae cum advocatus scientiam suam vendere intendit.'

17. Guibert de Tournai, *Sermones ad status*: 'Seminanti iustitiam merces fidelis pro miserabilibus personis que advocatos conducere non possunt et iniuste gravantur gratis advocare tenentur ut de scientia sua elemosinam faciant.'

18. Gaines Post, "Masters' Salaries and Student-Fees", *Speculum* 7, 1932, 192.

19. Astesanus de Ast, *Summa Theologia*. Inc. II. 446. Liber primus; 'Ad istar medici qui gratis tenetur languido pauperi curam et consilium impartiri.'

20. Humbert de Romans, *Sermones ad status*: 'Secundum est opus misericordiae. Per ipsam enim possunt fieri multa opera misericordiae.'; 'Alij sunt, qui faciunt emere res caras a suis familiaribus cum per viliora possent infirmis interdum aequo subvenire, & hoc est infidelitas.'; 'Sic etiam fideliter agant cum patientibus, quod cum paucioribus expensis, quantum poterynt eis subueniant: salarim sic temperatum recipiant, quod suam conscientiam laesam non relinquunt.'

21. Timo Joutsivuo "Ruumiin vai sielun hoitoa? Kristinusko, sairaus ja lääketiede", teoksessa *Terveyden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuuribistoriaa*. (1995), toim. Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkelä, SHS, Helsinki, 72–76.

22. John W. Baldwin (1970) *Masters, Princes and Merchants. The Social Views of Peter the Chanter and his Circle*, Princeton University Press, New Jersey, 195.

23. Post 181–199.

24. *Social Meaning in the Monastic and Mendicant Spiritualities*, 29; Tuomas Aquinas, *Summa Theologica*, Secunda Secundae partis, Q. 71.

le Chantre oli tässä asianajajien suhteen vielä astetta jyrkempi, sillä hänen mielestään asianajaja ei saanut ottaa vastaan palkkiota, ellei tapauksen hoitaminen ollut vaatinut erityistä kirjoihin perehtymistä ja ponnistuksia. Le Chantre toteaa lisäksi, ettei tarpeensa kohtuullista palkkiota pyytävän asianajajan, lääkärin tai opettajan katsota syyllistyvän tietonsa myymiseen, mutta jos he pyytävät yli tarpeensa he ovat ryöstäjiä.²⁵

Monet kanonisen lain tuntijat mainitsevat opettajia koskien myös, ettei opettaja saanut pyytää palkkaa opiskelijoilta, jos hän joi sai elantonsa muuta kautta, esimerkiksi kirkon tai yliopiston taholta. Gaines Postin mukaan oppilailta kerätyt palkkiot muodostivat kuitenkin varsin merkittävän osan opettajien elannosta.²⁶ Myös fransiskaani Monaldus da Capodistria ja dominikaani Bartholomeus de Sancto Concordio käsittelevät kysymystä opettajien oikeutuksesta palkkioiden keräämiseen. He toteavat samoilla linjoilla kuin muutkin, ettei näillä ollut oikeutta pyytää köyhiltä oppilailta rahaa, jos he saivat elantonsa muualta. Myös Monaldus perustelee asian sillä, että tieto oli Jumalalta saatu lahja, eikä näin ollen myytävissä. Jos opettajalla taas ei ollut muuta elatusta, sekä Monaldus että Bartholomeus toteavat, että hän saattoi kerätä oppilailta kohtuullisen palkkion vastineeksi työstään, ei tiedoistaan. Köyhiä oppilaita piti silti tässäkin tapauksessa opettaa ilmaiseksi.²⁷ Bartholomeus de Sancto Concordio toteaa lisäksi, että jos opettaja muualta saadusta elannosta huolimatta pyytää oppilailtaan rahaa, syyllistyy tämä simoniaan,²⁸ koska hänen katsotaan myyvän hengellisiä palveluksiaan.²⁹ Eräs lainatuimmista aiheita käsittelevistä tutkimuksista on Gaines Postin artikkeli *Masters' Salaries and Student-Fees*,³⁰ jossa hän käsittelee opettajien tulojen muodostumista ja opiskelijoiden kustannuksia. Post keskittyy kuitenkin enemmän palkkojen muodostumiseen käytännössä kuin aiheesta käytyyn keskusteluun. Hän sivuuttaakin melko lyhyesti kysymyksen tiedon myymisen oikeutuksesta toteamalla, että opettajien oikeutta elantoon ei kiistetty. Myös Postin päätelmät tukevat kuitenkin näkemystä siitä, että opettajat saivat pyytää

palkkaa työstään vain siinä tapauksessa, etteivät saaneet elantoa miltään muulta taholta.³¹

Näkemykset tietoa myyvien ammattien oikeutuksesta palkkioonsa vaihtelivat siis varsin suuresti, mutta loppujen lopuksi useimmat hyväksyivät näiden saavan kohtuullisen korvauksen työstään. Selvää kuitenkin oli, ettei palkkiota saanut pyytää vähäosaisilta, vaan heitä tuli palvella pyyteettömästi ja nähdä työ eräänlaisena almujen antamisena. Palkkion tuli myös perustua tehtyyn työhön, ei tiedon myymiseen.

Miten asianajajat saavuttavat pelastuksen?

Olellaisin kysymys saarnamateriaalien laatijoille oli tietenkin se, miten saataisiin pelastettua opettajien, lääkäreiden ja asianajajien sielut. Koska lähes minkään ammatin ei enää katsottu johtavan suoraan kadotukseen, vaan oleellisemmaksi oli muodostunut se, miten henkilö ammatissaan toimi,

25. Baldwin (1970) 7, 123–129, 193–194; Petrus Cantor, Petri Cantoris Parisiensis Verbum adbreuiatum. Textus conflatus cura et studio Monique Boutry. Turnhout publishers 2004, 49. Contra advocatos: 'Notandum, quod advocatus et medicus et magister puero non commensurans laborem et operam quantitati mercedis, ut in labore ei respondeat, fur est et rapitor.'

26. Baldwin (1970) 123–129; Post 181–199.

27. Monaldus, *Summa perutilis atque aurea*.f. cxxxii recto: 'Magister cui beneficium ab ecclesia constitutum est nihil a pauperibus scholaribus exigere debet nec a clericis ecclesiarum a quibus beneficia percipit. i. q. i. in tempor. quare scientia donum dei est et ideo vendi non debet.'; 'Sed licet magister qui habet ad ecclesia stipendium exigere non possit ut dictum est. s. alti vero qui huiusmodi stipendia non habent: licet alias sint divites non tenentur ?m quosdam laborare circa divites auditores nisi velint eis moderate dare quod non pro scientia sed pro labore recipere debent.'; Bartholomeus de Sancto Concordio, *Summa de casibus conscientiae*. Inc. Ross. 888: 'si vero non sit annexum tale beneficium vel salarium. autem? si non sufficiat ei potest accipere collectam pro suis laboribus. non tamen debet exigere a paupere cum ipse potius debeat paupertati subvenire.'

28. Virkakauppa.

29. Bartholomeus de Sancto Concordio: 'Utrum magister possit scholaribus collectam imponere vel exigere? si magistro annexum est sufficiens salarium publicum non licet ei. alias simoniam committeret, quare venderet obsequium spirituale quod ex officium suo tenentur facere.'

30. Post (1932) 181–198.

31. Post (1932) 189–192.

oli näin ollen tietoa myyvien ammattien edustajillakin mahdollisuus pelastua.

Oli kuitenkin selvää, että asianajajan, lääkärin ja opettajan ammatit olivat riskirajoilla sijaitsevia ammattiryhmiä, joiden harjoittajien täytyi kiinnittää erityistä huomiota toimiinsa. Tietojensa myymisen ohella näiden ammattien edustajia uhkasi myös sortuminen muihin merkittäviin synteihin.

Asianajajien tilanne oli erityisen haastava, sillä heidän ammattinsa oli otollinen kasvupohja lukuisille synneille, joista vaarallisimmat olivat ahneus ja epäoikeudenmukaisuus. Asianajajan ammattia sinällään ei silti nähty pelastumisen esteenä, sillä muun muassa Guillaume Peyraut toteaa, ettei asianajajan ammatti itsessään ole paha. Silti hänenkin mukaansa on huomioitava alan vaikuttavan monia muita korruptoituneemalta. Peyraut toteaa myös yhden huonon asianajajan tekävän enemmän vahinkoa kuin kymmenen rikollisen, tai jopa kaikkien yhden maan rikollisten. Peyraut näkikin huonon asianajajan toimivan suoranaisesti paholaisen jousimiehenä.³²

Asianajajien tilanteen haastavuutta kuvaa *exemplum*³³, jossa maallisella urallaan asianajajana toiminut kirkonmies oli ollut hyvin menestyksenkäs ja voittanut kaikki jutunsa, mutta siirtyessään luostarin palvelukseen hän alkoi hävitä kaikki tapauksensa. Kun luostarin väki ihmetteli yllättävää tappioputkea, asianajaja vastasi, että ei ollut pelännyt maallikkona valehdella ja jaella petollisia neuvoja. Nyt kun hän pitäytyy ainoastaan totuudessa, voittavat vastustajat aina.³⁴ Tässä kritiikissä kiteytyy myös se, että hyvän asianajajan pelättiin aina olevan huono kristitty. Jotta asianajaja menestyisi työssään, hänen uskottiin pakostakin joutuvan turvautumaan valheisiin ja kieroiluun.

Saarnamateriaalien pohjalta voidaan kuitenkin muodostaa kuva myös hyveellisestä asianajajasta. Jotta asianajaja voisi toimia ammatissaan kunniallisesti ja saavuttaa sielunsa pelastuksen, hänen tuli olla rehellinen ja oikeudenmukainen ja omistautua muiden auttamiselle. Varsinkin leskiä, orpoja ja köyhiä oli aina autettava ilman korvausta. Asianajajan tuli käyttää Jumalalta saatua lahjaansa pyyteettömästi muiden hy-

väksi, eikä hän saanut toivoa siitä palkkiota itselleen. Hyveellinen asianajaja ei myöskään tavoitellut turhaa kunniaa, eikä käyttänyt verbaalisia lahjojaan väärin.

Oikeudenmukaisuuden tavoittelun ja puolueettomuuden tuli olla asianajajien toimien ohjenuorana, eivätkä he saaneet ottaa tapauksia ajaakseen väärin perustein. Totuuden löytämiseksi oli tehtävä kaikki mahdollinen. Asianajajien odotettiin myös toimivan rauhan rakentajina, eivätkä he saaneet lietsoa riitaa saadakseen uusia tapauksia ajaakseen.³⁵

Kuten lähdeaineistosta voimme havaita, asianajajien tie taivasten valtakuntaan ei ollut suorimmasta päästä, vaan pelastuksen saavuttaminen vaati ammatinharjoittajilta huomattavaa tarkkaavaisuutta. Yleinen nä-

32. Hanska (1997) 76; Guillaume Peyraut, *Summa ac virtutum et vitiorum*: 'Et notandum quod officium ad vocationis secundum se non est malum.'; 'Quarto deberet homines cohibere ab hoc officio, quia prae ceteris videtur esse corruptus.'; 'Plus enim nocet aliqui quandoque unus malus advocatus, quam possent ei nocere decem fures vel enim omnia raptores unius patriae.'; 'Advocati etiam sunt sagittarij diaboli'.

33. Moraalisesti opettavainen esimerkkikertomus

34. Jacques de Vitry (1890) *The Exempla or Illustrative Stories from the Sermones Vulgares of Jacques de Vitry*, toim. Thomas Frederick Crane, London, lii.

35. Brundage, *The Profession and Practice of Medieval Canon Law*, 794–795; Esim. Guillaume de Peyraut, *Summae virtutum ac vitiorum*: 'Nonum periculum est, circa modum procedendi in causa, cum scilicet per leges falsas, vel falsa instrumenta, vel falsos testes, vel per mendacia proceditur: vel cum dicit convitia, vel proponit quae non valent nisi ad dilationem causae'; 'Secundum periculum est, cum scienter causam iniustam vel desperatam suscipit.'; 'Tertium periculum est, cum in processu negotij causam esse iniustam cognoscit, et tamen adhuc eam defendit.'; 'Undecimum periculum est, vanae gloriae, ex cuius amore multi timent cadere, etiam a causa iniusta, nolentes inscii videri. Unde per mendacia vel quocunque alio modo volunt obtinere.'; 'Multos enim ante mortem mutos efficit. Cuidam etiam advocatos morienti visa est lingua celerius aura moveri, quasi diceret: Lingua mea velox et facilis fuit ad peccandum, sicut arundo de facili vento agitator.'; 'Advocati ad litem conveniunt, sicut corui ad cadavera.'; Romans, Humbert de, *Sermo ad omnes studentes*: 'Stude sapientiae fili mi. Et hoc potest esse bonum & malum, quia multis est via ad bonum, multus est via ad malum. Notandum autem, quod hoc studium potest esse malum a fine. Vnde Bernard, Quidam scire volunt vt scientur, & vanitas est, quidam vt sciat, & curiositas est, quidam vt divites sciat, & cupiditas est.'; 'Infidelis enim est malus advocatus erga dominum, qui talentum naturae ei cimmisit, quando de talento illo lucratur contemptibilia, cum possit lucrari pretiosa.'

kemys tuntui myös olevan, että hyvä asianajaja oli väistämättä huono kristitty ja päinvastoin.

Lääkäreiden vastuu

Lääkäreiden osalta suurimmat esteet tiellä pelastukseen olivat tietonsa myymisen lisäksi tietämättömyys ja harkitsemattomuus. Erityisesti kokemattomia lääkäreitä varoitellaan ahkerasti hätiköimästä diagnooseissaan. Esimerkiksi fransiskaani Servasanto da Faenza opastaa lääkäreitä rippi-isän ohjekirjassaan *Antidotarius Animarum* toteamalla ettei mikään ole niin vaarallista sairaan terveydelle kuin lääkärin tietämättömyys ja harkitsemattomuus yhdistettynä kokemattomuuteen. Samoin hän toteaa, että lääkäristä tulee hurskaan sijasta julma, jos hän taudin parantamisen sijasta pahentaa-kin sitä.³⁶ Myös Humbertus Romanslainen käsittelee lääketieteen opiskelijoille kohdistetussa *ad status* -saarnassaan tietämättömyyden vaaroja, ja toteaa että jos lääkäri tietämättömyyttään aiheuttaa potilaan kuoleman, syyllistyy hän murhaan. Humbertuksen mukaan lääkäreiden ei tule ryhtyä käytännön toimiin ennen kuin he ovat oppineet tarpeeksi. Käytännön toimissa heidän puolestaan pitää huolehtia, etteivät he ryhdy mihinkään epäröiden ilman neuvoja tai suurta pohdintaa.³⁷ Samoin fransiskaani Johannes Walesilainen toteaa *Communiloquium* -teoksessaan, että lääkäreiden ei tullut ryhtyä toimiin muiden parantamiseksi ennen kuin he olivat oppineet tarpeeksi. Koulutus, kokemus ja huolellisuus olivat lääkärille hyvin tärkeitä ominaisuuksia.³⁸ Huoli epäpätevistä lääkäreistä vaikuttaisi olleen hyvin yleinen ja lääketieteen tiedekunnatkin alkoivat puuttua asiaan, kun ilmeni että jotkut opiskelijat seurasivat luentoja vain vuoden tai kaksi ja palasivat sitten kotiin perustaakseen praktiikan.

Lääkäreiden tärkeimmäksi ohjenuoraksi Humbertus Romanslainen ilmoittaa lopuksi sen, etteivät lääkärit tee mitään Jumalan tahdon vastaisesti, eivät itsensä tai muiden kohdalla, niin etteivät he kehoja hoitaessaan vahingoittaisi itsensä tai muiden sielua. Heidän ei myöskään pidä turvautua kaikessa tieteeseensä, vaan yhtä lailla rukouksiin ja

Jumalan viisauteen. Humbertus Romanslainen vetoaa Siirakin kirjan lääkäreitä käsitteleviin jakeisiin ja toteaa lääketieteen kunnian juontuvan siitä, että jokainen parantuminen on Jumalan ansiota.³⁹ Sielun hoitamisen tärkeydestä puhuu myös Bartholomeus de Sancto Concordio, jonka mukaan sairaan sielun hyvinvoinnista on huolehdittava ensin, jotta voidaan saavuttaa myös fyysinen terveys.⁴⁰

Lääkäreille pelastuksen saavuttaminen näyttäisi siis olevan hieman helpompaa kuin lakimiehille, kunhan nämä muistivat toimia vastuullisessa ammatissaan nöyrästi, huolellisesti ja Jumalaan turvautuen. Lääkärin tuli muistaa että heidän käsissään oli potilaan henki. Tärkeintä oli kuitenkin asettaa potilaan hengellinen terveys ruumiillisen edelle ja muistaa, että jokaisen parantumisen taustalla oli Jumalan armo, ei lääkärin taidot.

36. Servasactus, *Antidotarius animarum*. f. cxlix: 'Et econtrario nihil est magis obvians et periculosus ad salutem infirmorum quod ignorantia et incircumspectio cum iexperientia medicorum.'; f. cli verso: 'Non enim est pius medicus sed crudelis qui cum morbum curare debeat sic se habet ut illus non minuat sed augmentet.'

37. Humbert de Romans, *Sermones ad status*: 'Sunt enim aliqui, qui quia nesciunt sufficienter quod est artis, omittunt in operatione, & ideo rei sunt mortis multorum, & hoc est peccatum homicidij.'; 'Debent etiam cauere, ne egrediantur ad practicam, ante bonam sufficientiam artis acquisiram.'; 'In prosequendo vero practicam debent cauere, ne in dubiis vnquam procedant, sine consilio, vel deliberatione multa.'

38. Johannes Gallensis, *Communiloquium sive summa collationum Jobanis Gallensis*. The Phoenix Series, Published by S.R. Publishers LTD 1964. Pars prima. Capitulum sextum. De admonitione medicorum et egrotatum sibi commissorum. 1.10.6: 'Similiter informandi sunt ne alios curare attemptent antequam perfecte in scientia sua sint instructi.'; 'Oportet quod medicus sit instructus disciplina et experientia et quod adhibeat diligentiam in medicando et causas morborum insinuet egrotis.'

39. Humbert de Romans, *Sermones ad status*: 'Super omnia vero debent cauere, ne occasionali medicinae aliquid faciant contra Deum, in se, vel in aliis, ne dum corporibus sanandis intendunt, animas suas vel aliorum interficiant.'; 'Denique vero non debent tantum in arte confidere.'; 'Quantum in orationibus, & magis in Deo confidant.'; 'Honora medico propter necessitatem etenim illum creavit altissimus: omnis medela a Deo est.'

40. Bartholomeus de Sancto Concordio: 'Quod vocent medicos animarum ut postquod fuerit infirmo de spiritali salute provisum ad corporalis medicine remedium salubrius procedat.'

Opettajat kaidalla tiellä

Opettajienkin ammattikunnalla oli omat kompastuskivensä matkalla kohti paratiisia. Opettajia kritisoitiin erityisesti taipuvaisuudesta ylpeyden ja ahneuden synteihin. Tärkeimmäksi ohjenuoraksi heille annettiin neuvo säilyä nöyränä Jumalan edessä, joka on kaiken tiedon lähde.

Kirkon näkemyksen mukaan opettajan auktoriteetti oli paitsi älyllistä myös moraalista, ja opettajan oli tärkeää elää kaikkien kristillisten hyveiden mukaisesti. Erityisen tärkeää oli noudattaa opettajan asemaan kuuluvia hyveitä, joita olivat puolueettomuus, hyväntahtoisuus kollegoita ja oppilaita kohtaan ja innokkuus työssä. Yhtä tärkeää oli välttää tyypillisiä syntejä, kuten taloudellista ahneutta, huolimattomuutta ja turhamaisuutta. Opettajan tuli olla tietoinen yhteisöllisestä vastuustaan ja toimia sen mukaisesti.⁴¹ Vaatimus moraalien ensisijaisuudesta mainitaan myös lakikokoelmassa *Codex Iustinianus*, jossa todetaan että opettajien tulee kunnostautua ensin moraalissa ja vasta sitten puhetaidossa.⁴²

Johannes Walesilainen käsittelee opettajien velvollisuuksia toteamalla, että opettajien tulee nousta asemaansa kunniallisesti, olla sivistyneitä ja hyveellisiä. Jokaisen tulee opettaa kykujensä mukaisesti. Lisäksi oli erittäin tärkeää varoa vahingollista tietoa, joka on hyödytöntä ja johtaa ihmisen paholaisen huomaan.⁴³ Monaldus da Capodistria toteaa puolestaan rippi-isille suunnatussa ohjekirjassaan, että opettajien tuli olla ystävällisiä ja nöyriä kuulihoitaan kohtaan ja opettaa nöyryydellä, ei voimalla ja itsepintaisuudella. Guillaume Peyraut sen sijaan varoittaa *Summa de vitiis* -teoksessaan opettajia ylpeyden ja turhan kunnian viettelyksistä. Lisäksi hän näkee opettajia uhkaavana syntinä uskottomuuden Jumalaa kohtaan.⁴⁴

Opettajienkin ammattiryhmään kohdistui siis varsin suuria odotuksia, eikä pysyttelemisen kaidalla tiellä ollut helppoa. Pelastuksen saavuttaminen ei silti ollut opettajillekaan mahdotonta, jos he elivät kunniallisesti ja pystyivät välttämään ylpeyden ja ahneuden houkutukset pysyen nöyrinä Jumalan edessä.

Vaikuttimet saarnamateriaalien taustalla

Luomalla katsaus lähdeaineistoon voidaan havaita asianajajan, opettajan ja lääkärin ammattiteilla olevan 1200-luvun näkökulmasta paljon yhteisiä ominaispiirteitä. Tällaisia ovat muun muassa yliopistokoulutus, vaara sortua tiedon myymiseen ja ahneuteen sekä velvollisuus auttaa köyhiä ilmaiseksi. Lisäksi kaikkien ammattien harjoittajille oli asetettu korkeat moraaliset vaatimukset ja heidän edellytettiin pysyvän nöyrinä Jumalan edessä.

Sekä asianajajia että opettajia varoiteltiin myös turhan kunnian tavoittelusta, kun taas lääkäreille vaarallisinta oli tietämättömyys ja harkitsemattomuus. Tämä todennäköisesti johtui siitä, että kokematon lääkäri saattoi aiheuttaa potilaansa kuoleman. Lääkäreiden tuli myös muistaa, että potilaan sielun hyvinvointi oli aina ensisijaista ja kaikki parantumisen tapahtui Jumalan avustuksella. Asianajajillakin oli työssään suuri vastuu, sillä väärinkäytöksiin sortuva asianajaja saattoi aiheuttaa paljon vahinkoa. Tästä syystä olikin tärkeää saada asianajajat toimimaan ammatissaan oikeudenmukaisesti ja rehellisesti. Opettajilta puolestaan odotettiin eräänlaista yleisenä esikuvana toimista, mistä johtuen heidän tuli olla erityisen hyveellisiä. Ylpeyteen ei kuitenkaan saanut langeta, vaan opettajien tuli pysyä nöyrinä.

Vaikka asianajajat, opettajat ja lääkärit vaikuttavat siis saarnamateriaalien pohjalta varsin syntiseltä joukolta, on tätä näkemystä tarkasteltaessa otettava huomioon keski-ajalle ominainen tapa opettaa hyvettä kuvailemalla yksityiskohtaisesti pahetta. Yleisen ajattelutavan mukaan ihminen ei voinut oppia hyveistäkään mitään, ellei hän ensin harjaantunut tunnistamaan syntistä elämää tarkkojen kuvausten kautta. Lisäksi erityisesti moralistit käyttivät tehokeinonaan retorista liioittelua tehdäkseen vaikutuksen kuulijoihinsa.⁴⁵

Tietoa myyvien ammattien edustajiin kohdistuva ankara kritiikki saarna-, ja muissa teksteissä ei näkemykseni mukaan johdu kyseisten ammattiryhmien erityisen paheelisesta luonteesta, vaan oli tarkoitettu pää-

asiassa ennaltaehkäisyksi ja muistutukseksi kunkin ammatin toimintaperiaatteista. Epäilemättä asianajajan, opettajan ja lääkärin ammatit kuitenkin olivat saarnamateriaalien laatijoiden mielestä vaarallinen kasvualusta monille synneille, ja heidän kaidalla tiellä pitämisensä vaati erityistä huomiota sekä saarnaajilta että ammatinharjoittajilta itseltään. Sielunsa pelastamiseksi tietoa myyvien ammattien edustajien olikin pyrittävä toimimaan ammateissaan erityisen hyveellisesti. Lääkärit, asianajajat ja opettajat toimivat myös hyvin vastuullisissa ammateissa, joten heidän kaidalla tiellä pysymisensä oli tärkeää paitsi heidän sielujensa pelastumiseksi, myös yhteisön muiden jäsenten kannalta.

Kirkolle olikin tärkeää saada eri ammattiryhmät ymmärtämään sosiaalinen vastuunsa. Asianajajien, lääkäreiden ja opettajien velvollisuudeksi katsottiin vähäosaisten auttaminen ilmaiseksi, ja tällä vaatimuksella oli paitsi moraalinen myös yhteiskunnallinen taustansa. Köyhyys oli nimittäin yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten seurauksena noussut ensimmäistä kertaa laajamittaisemmin esille, ja köyhistä huolehtiminen jäi pääosin kirkon vastuulle. Oli siis kirkon etu saada jaettua vähäosaisista huolehtimisen vastuuta myös muille ryhmille.⁴⁶

Paitsi vilpittöntyä halua ohjata tietoa myyvien ammattien edustajia kohti moraalista elämäntapaa, saarnat heijastivat siis epäilemättä myös yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia. Yhteiskunnallisten muutosten kirjo oli varsin laaja, mutta periaatteessa kaikki eri tekijät kietoutuvat paljolti talouden ja vallan ympärille. Taloudellinen vallankumous muutti yhteiskunnan valta-asetelmia ja aiheutti jännitteitä eri ryhmien välille. Todennäköisesti uudet ammatit saavuttivatkin vähitellen hyväksynnän juuri yhteiskunnan taloudellisten realiteettien vaatimuksesta. Esimerkiksi rahanlainaamisen syntyisyydestä oli tingittävä, koska kasvava kauppa ja orastava teollisuus tarvitsivat paljon pääomaa kehittyäkseen. Tämä näkyy myös siinä, että ammatit, jotka eivät olleet yhteisölle taloudellisesti välttämättömiä, saattoivat yhä säilyä kiellettyinä. Tällaisia olivat kiertävien viihdyttäjien ja prostituoitujen ammatit.⁴⁷

Koska asianajajat, lääkärit ja opettajat olivat osa yhteiskunnan uutta eliittiä, heitä arvosteltiin ankarasti. Kritiikillä ja moraalilla käyttäytymissäännöllä pyrittiin kontrolloimaan akateemista eliittiä ja kertomaan miten heidän tuli toimia. Sama tarkoitus oli rahaan ja ahneuteen kohdistetulla arvostelulla. Vallan painopisteen muuttuminen rahaan sitoutuneeksi oli huomattava muutos ajoista, jolloin raha ja sen käsittely oli eräänlainen tabu, ja siihen sopeutuminen vei aikaa.⁴⁸

Paitsi yrityksistä kontrolloida uutta eliittiä, kritiikissä olikin kyse myös kirkon edustajien sopeutumisesta tapahtuneisiin muutoksiin. Muutokset herättävät aina arvostelua ennen kuin ihmiset ehtivät sopeutua niihin. Muun muassa uusien ammattiryhmien kehittyminen vaati ihmisiltä totuttelua, sillä nämä työt eivät sopineet aiempaan työn määritelmään.

41. Jacques Verger *Teachers. A History of the University in Europe*. Vol. I. Universities in the Middle Ages (1992), toim. Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge.

42. *Codex Justinian's*, X. 53.8: 'Magistros studiorum doctoresque excellere oportet moribus primum, deinde facundia.'

43. John of Wales, *Communiloquium*: 'Deinde sunt admonendi doctores de his que spectant ad eorum officium. Et primo ut sit ad tale officium honorabilis ascensio. Deinde ut sit vite et morum perfectio. Tertio ut sit doctrine veritas et rectitudo.'; Swanson 153–154.

44. Guillaume Peyraut, *Summae virtutum ac vitiorum*: 'Difficile enim est, docentes a superbia et vana gloria non seduci': 'Aliud periculum est infidelitatis in Deum. Frequenter enim magistri Deo infideles sunt in talento sibi commissio.'

45. Päivi Mehtonen (2003) *Poetria Nova. Jobdatus keskiajan runousoppiin*, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 50.

46. James A. Brundage (2004) *The Profession and Practice of Medieval Canon Law*, Variorum Collected Studies Series, 169–170; Virpi Mäkinen "Oikeus, kohtuus ja oikeudenmukaisuus – Vähäosaiset kanonisen oikeuden näkökulmasta keskiajalla", teoksessa *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä* (2002), toim. Virpi Mäkinen, Atena Kustannus Oy, Pieksämäki, 125–128.

47. Jussi Hanska "Vaarallista viihdettä. Kirkko ja viihdyttäjät keskiajalla, teoksessa *Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalibistoriaan* (1996), toim. Jarmo Peltola ja Pirjo Markkola, Vastapaino, Tampere, 24–25.

48. Lester K. Little (1971), *Pride Goes before Avarice: Social Change and the Vices in Latin Christendom* 30–31; Little (1978) 35.

Lisäksi moraalisten ja yhteiskunnan muutoksesta johtuvien tarkoituksien voidaan nähdä yhdistyvän siten, että kirkon ajattelijat halusivat ohjata kansalaisia uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa kohti oikeaa elämäntapaa. Valmistaa tapaa suhtautua rahatalouteen ei vielä ollut, ja aiemmat näkemykset muun muassa rahaa kohtaan olivat käyneet auttamattomasti vanhanaikaisiksi. Kirkon tehtävänä oli siis luoda uudet, val-

litseviin oloihin sopivat elämänohjeet. Tätä johtuen myös uudet sosiaaliset ryhmät joutuivat erityisen huomion kohteeksi, sillä vanhoja toimintamalleja ei ollut. Päävastuun kirkon sopeutumisesta muuttuneeseen tilanteeseen kantoivat todennäköisesti 1200-luvulla perustetut kerjäläisveljestöt. Mendikanteilla oli huomattava merkitys myös siihen, millaiseksi ihmisten käsitys uusista sosiaalisista ryhmistä muodostui. ■